

Загальносвітловий контекст освіти

Планування й цілеспрямування педагогічного процесу у школах Великої Британії



Ірина ПОСТОЛЕНКО,

аспірантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Зважаючи на інтеграцію української школи у європейський освітній простір, актуальними є дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців системи освіти інших країн. Зокрема, особливості педагогічного процесу в школах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії вивчали такі українські науковці, як Н.І. Балацька, Г.П. Бутенко, О.І. Локшина, Г.В. Марченко, О.К. Мілютіна, Л.П. Пуховська, О.Б. Рибак, А.А. Сбруєва та ін. Проте проблема його планування та цілеспрямування в середніх загальноосвітніх закладах Великої Британії залишається недостатньо вивченою. І цим зумовлений вибір теми нашої статті.

Ефективність навчально-виховного процесу залежить передусім від рівня розвитку співробітництва й співтворчості головних суб'єктів цього процесу, а також його спрямованості на реалізацію педагогічних цілей, визначених у навчальних планах і програмах. На важливість дотримання цих засадничих передумов педагогічно керованого процесу в школі вказують як вітчизняні, так і британські та американські науковці [1; 5; 7].

У 1989 році Конфедерація британської промисловості виступила з ініціативою докорінних змін у системі освіти країни. Вже в 1991 році було сформульовано національні цілі освіти та професійної підготовки учнівської молоді (National Targets for Education and Training – NTET). 1993 року уряд створив Національну консультативну раду з проблем освіти й професійної підготовки (National Advisory Council for Education and Training Targets – NACETT). Перед нею було поставлено завдання здійснювати моніторинг досягнення цілей освіти, а також розробляти рекомендації уряду з їх реалізації. Провідними цілями британської шкільної освіти, як зазначає український науковець Н.М. Лавриченко, є такі: сприяти духовному, моральному, культурному та інтелектуальному розвитку кожного учня і суспільства загалом; готувати учнів до дорослого життя, озброюючи їх необхідними знаннями, досвідом, плекати в них почуття відповідальності [2, с. 134].

Успішність навчально-виховного процесу значною мірою визначається педагогічно доцільним плануванням, завдання якого полягає у забезпеченні науково обґрунтованого підходу до педагогічного процесу, систематичної роботи з учнями, індивідуального підходу до кожного з них.

Планування дає змогу чітко визначити зміст роботи на певний період, дібрати раціональні методи і прийоми навчання та виховання. Завдяки цьому реалізується важлива закономірність педагогічного процесу – послідовність і перспективність у роботі з дітьми. Отже, планування дає змогу організувати педагогічний процес як цілісне явище. Планування має відповідати таким принципам:

- актуальності (передбачає орієнтацію змісту педагогічної діяльності на актуальні вікові потреби учнів і їх розвиток);
- науковості (забезпечує його відповідність за змістом і формою досягненням психологічної, педагогічної та інших наук, передового педагогічного досвіду);
- цілісності й логічності (полягає в оптимальному поєднанні змісту розділів навчальної програми, напрямів і форм діяльності);
- перспективності (орієнтує на вироблення чіткого уявлення про подальший розвиток навчального закладу, становлення особистості кожної дитини);
- повторюваності й концентричності (передбачає необхідність повернення до раніше визначених

завдань і змісту роботи, але вже на якісно вищому рівні);

– систематичності й послідовності (вимагає планомірного, вмотивованого передбачення змісту, форм і методів роботи з урахуванням їх взаємозв'язків) [9].

Розробляючи довгострокові проекти (цілі) розвитку національної освіти, британські фахівці керуються такими ідеями:

– цілі освіти мають узгоджуватися із соціальними цінностями (соціальна справедливість, рівність, солідарність) та економічними інтересами суспільства (ефективність, конкурентоспроможність, раціональне використання трудових ресурсів);

– неприпустимою є соціальна сегрегація у доступі громадян до освітніх можливостей;

– необхідним є перерозподіл ресурсів з метою забезпечення рівних прав на отримання освіти всіма членами суспільства;

– надання переваги децентралізаційним стратегіям та демократичним механізмам управління навчальними закладами;

– необхідність збільшення кількості провайдерів освітніх послуг як закономірне і продуктивне явище за умов дії ринкових механізмів та конкуренції, зокрема і в педагогічній сфері суспільства;

– споживачі освітніх послуг розглядаються як такі, що є зацікавленими і відповідальними суб'єктами, які здійснюють вільний вибір серед множини освітніх можливостей [2, с. 134].

Цілеспрямування педагогічного процесу в школах Сполученого Королівства підпорядковане державним, регіональним та місцевим завданням і вимогам щодо розвитку освіти. На державному рівні формуються, так би мовити, рамкові, або найзагальніші освітні цілі, які відображені в Національному навчальному плані. Загальнодержавні цілі доповнюються й модифікуються у регіональних відділах освіти (Local Education Authorities) з урахуванням економічних, культурних, демографічних умов, за яких функціонують заклади шкільної освіти. На рівні місцевих громад, окремих міст і селищ відбувається остаточне і найбільш адаптоване до потреб споживачів освітніх послуг цілеспрямування шкільного педагогічного процесу, однак із дотриманням відповідних загальнонаціональних і регіональних вимог та директив.

У Національному навчальному плані зазначено, що регіональні й локальні освітні цілі мають узгоджуватися з перспективами розвитку британської системи освіти і водночас відображати зміни, які відбуваються або тільки намітилися. Головні настанови щодо цього:

а) надання змін характеру, адекватного потребам національного економічного зростання в умовах глобального конкурентного середовища;

б) забезпечення ефективного планування та запровадження необхідних змін на різних рівнях освітньої системи;

в) залучення вчителів, учнів та інших зацікавлених сторін до процесу змін, подолання їхнього опору змінам;

г) формування бази знань про зовнішній та внутрішній контексти функціонування школи в сучасних умовах, що є достатньою для здійснення ефективної освітньої політики [3, с. 47].

Беручи до уваги загальнонаціональні освітні цілі, педагогічні команди на місцях мають змогу долучатися до планування та цілеспрямування шкільного навчально-виховного процесу. З цією метою розробляють плани діяльності навчального закладу, річні або перспективні (терміном до п'яти років), у яких окреслюють й піддають певній ієрархії навчально-виховні цілі, а також визначають шляхи та способи їх досягнення. Нижче наводимо перелік вимог до складання таких планів у Великій Британії:

- навчальний план має відповідати вимогам визначеного стандартом рівня викладання обов'язкових предметів Національного навчального плану, а також релігійної освіти та статевого виховання;
- шкільна адміністрація повинна здійснювати моніторинг виконання плану;

- навчальний план має передбачати широкий вибір навчальних предметів;

- у навчальному плані потрібно враховувати пізнавальні потреби учнів;

- у навчальному плані потрібно враховувати матеріально-технічні проблеми забезпечення навчально-виховного процесу;

- навчальний план має сприяти інтелектуальному, фізичному та особистісному розвитку учнів, підготовці школярів до наступного етапу навчання, професійної підготовки та працевлаштування;

- навчальним планом має бути забезпечена певна кількість годин на культурно-виховну діяльність та дозвілля, що передбачає академічну, соціальну, культурну та фізичну підготовку учнів [5, с. 7].

Згідно з Національним навчальним планом, кожна школа складає план діяльності з урахуванням таких нормативних вимог:

1. Адміністрація школи слідкує за прогресом учнів у навчанні.

2. Навчальний план охоплює широкий вибір освітніх галузей.

3. У навчальному плані всі шкільні дисципліни мають бути представлені збалансовано.

4. Навчальний план передбачає матеріальне забезпечення навчальної діяльності учнів.

5. Навчальний план забезпечує рівність доступу до навчання та отримання якісної освіти [6, с. 7].

Варто зауважити, що визначення цілей діяльності шкільного закладу – навчальних, виховних, соціалізаційних – відбувається у Великій Британії завдяки співпраці шкільного педагогічного колективу, батьків і громадськості. На тлі загальної демократизації британської шкільної освіти впродовж останніх десятиліть спостерігається поступове збільшення кількості батьків, які беруть участь

в управлінні школою. У зв'язку з цим кожна школа визначає права та обов'язки батьків як учасників організації навчального процесу. Співробітництво в цій царині може здійснюватися за такими формами і напрямками:

- надання батькам інформації про навчальний план, діяльність учнів та результати їхнього навчання; допомога батькам у виконанні разом з учнями домашніх завдань; надання допомоги учням з особливими фізичними та розумовими потребами;
- підтримка батьків у їхніх прагненнях спонукати учнів не пропускати заняття;
- надання безкоштовного транспорту батькам з метою регулярного відвідування ними батьківських зборів;
- організація товариства, яке контролює виконання домашніх завдань учнями;
- створення педагогічних груп, які відвідують сім'ї учнів;
- анкетування та інтерактивна робота з учнівськими групами;
- запровадження проектів для учнів і їхніх батьків, зокрема з мистецтва та художньої творчості;
- визначення чітких прав та обов'язків батьків;
- чітке окреслення обов'язків адміністрації школи [7, с. 98].

Зважаючи на активну участь батьків і громадськості в організації шкільного життя у Великій Британії, шкільні адміністрації розробляють окремий блок цілей, які стосуються співробітництва з батьками. Це можуть бути такі, наприклад, цілі:

- надсилати раз на рік батькам анкети для визначення того, чи задоволені вони навчальними успіхами своїх дітей, соціальною роботою з учнями, станом охорони здоров'я та безпеки у школі, рівнем організації дозвілля;
- надавати батькам чітку й зрозумілу інформацію про діяльність школи, як це передбачено законодавством;
- створити сприятливі умови для контактів батьків з педагогічним колективом у разі виникнення такої необхідності;
- планувати консультації з батьківськими комітетами з питань організації навчально-виховного процесу в школі;
- проводити батьківські збори кілька разів на семестр;
- організувати «педагогічні майстерні» для батьківських комітетів;
- запрошувати батьків до участі в різних видах шкільної діяльності: екскурсіях, подорожах, відкритих заняттях тощо;
- надавати можливість батькам переводити учнів з однієї школи в іншу у разі виникнення такої необхідності;
- проводити батьківські збори з метою налагодження безперервної взаємодії між вчителями та батьками учнів [там само, с. 12].

Британські шкільні навчальні плани також передбачають цілі, що стосуються особистісного розвитку

учнів, реалізація яких має сприяти поліпшенню успішності школярів, зростанню їхньої впевненості у власних силах і здібностях, а також розвитку здатності дотримуватися вимог безпечного і здорового способу життя, бути відповідальними і корисними для держави й суспільства громадянами. Більш конкретизовані щодо цього цілі визначаються для кожного шкільного предмета за такими пунктами:

- ставлення (аттитюди) учнів (рішучість, адаптивність, упевненість, здатність до ризику, підприємливість тощо);
- уміння і навички (грамотність, здатність до аналітичного мислення, уміння навчатись і розмірковувати);
- знання і розуміння глобальних питань.

На думку британського фахівця В.Бейліса, реалізація навчально-виховних цілей, пов'язаних із формуванням учня як особистості, потребує послідовної і системної педагогічної роботи, ефективної організації та моніторингу її різновидів, зокрема таких, як:

- уроки, позакласні та позашкільні навчально-виховні заходи;
- навчальна, дослідницька діяльність учнів;
- індивідуальні та групові заняття з учнями [5, с. 85].

Перевірити ефективність цієї роботи, скоригувати в разі потреби її відповідність педагогічним цілям допомагає оцінювання учнівських досягнень. Система оцінювання, що застосовується в сучасних школах Великої Британії, вирізняється такими особливостями:

- відкриті зв'язки між учителем та учнем;
- чіткі завдання, які обговорюються з учнями;
- загальноузгоджені критерії успішності;
- успішність, що винагороджується за встановленими критеріями;
- оцінювання однолітками знань один одного та самооцінювання;
- тестування;
- визначення індивідуальних цілей учнів щодо опанування змісту навчальної програми;
- формування позитивного ставлення учнів до помилок і сприйняття їх як навчального досвіду [8].

Прагнучи підвищити власну конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, чимало британських шкіл розробляють інноваційні проекти педагогічної діяльності, окреслюють відповідні цілі. Інновації можуть стосуватися навчальних планів, програм, організації навчально-виховного процесу, його матеріально-технічного забезпечення тощо. Започаткування інновацій зорієнтоване передусім на учнів та їхніх батьків як споживачів освітніх послуг, а їхня реалізація відбувається нерідко завдяки особистим контактам представників педагогічного колективу з місцевими коледжами, університетами, бізнесовими й виробничими структурами, громадськими організаціями [4, с. 107]. Цей напрям діяльності британських шкіл пов'язаний з реалізацією стратегії відкритості школи її соціокультурному

довкіллю і супроводжується постановкою відповідних цілей і завдань, зокрема таких:

– надавати можливість батькам і дітям дізнаватися про навчальні стандарти, яких повинні досягти учні на певному етапі навчання, ознайомлюватися з досягненнями різних шкіл щодо дотримання цих стандартів; допомогти зробити поінформований вибір навчального закладу;

– спонукати вчителів та педагогічну команду загалом до вдосконалення фахової діяльності, оцінювання її ефективності;

– інформувати суспільство, зокрема підприємців, електорат, платників податків про ефективність використання державних коштів, виділених на освіту;

– активізувати боротьбу з педагогічною занедбаністю певних категорій дітей, турбуватися про те, щоб освітні стандарти стали посилюючими для всіх без винятку учнів;

– визначати й висвітлювати освітні проблеми, що потребують термінового втручання держави й громадськості [3, с. 180].

Отже, аналізуючи основні цілі навчально-виховної роботи, які ставлять перед собою британські школи, можна зробити висновок, що цей процес в освіті Великої Британії відбувається на основі законодавчих документів, зокрема Національного навчального плану та стандартів освіти, які визначають діяльність середніх навчальних закладів. Існує чіткий перелік цілей організації педагогічного процесу у школі для всіх його суб'єктів (вчителів, учнів, батьків, представників соціокультурного оточення), а також діяльності навчальних закладів і цілей, спрямованих на співпрацю вчителів та батьків. Їх досягнення покликане забезпечити необхідний рівень якості шкільної освіти.

Тривалий час вважалося, що децентралізованій і лібералізованій за способом управління британській системі освіти не надто властиві такі якості, як плановість, чітка прогнозованість розвитку. Однак наша наукова розвідка дає підстави стверджувати, що плануванню, цілеспрямованню шкільної освіти у сучасній Великій Британії приділяється значна увага. При цьому помітним є прагнення підпорядкувати зазначені процеси завданням загальної демократизації освіти і суспільства загалом, узгодити їх із потребами ринкової економіки.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 223.
2. Лавриченко Н.М. Проблеми гуманістичного спрямування шкільної соціалізації: педагогічні роздуми і нотатки. – К.: ТОВ «Інсайт-плюс», 2006. – 279 с. – Бібліогр.: С. 231–247.
3. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англійських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.): Монографія. – Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня». Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.
4. Фуллан Майкл. Сили змін: у 2-х т. – Т. 2: переклад з англ. – Львів: Літопис, 2001. – 161 с.
5. Bayliss, V. (1998) Redefining Schooling: A Challenge to a Closed Society, Discussion Paper 6, London: Royal Society of Arts.
6. Department for Education and Employment (DfEE) (1996a) Setting Targets to Raise Standards: A Survey of Good Practice, London: HMSO.
7. Gann, Nigel. Target-Setting for Tomorrow's : A Guide for Governors and Headteachers. Florence, KY, USA: Taylor & Francis, Incorporated, 1999. – 128 p.
8. www.pld.org.ua
9. <http://studentam.net.ua/content/view/3626/85/>



Анотації

Ірина ПОСТОЛЕНКО Планування й цілеспрямованість педагогічного процесу у школах Великої Британії

У статті розглянуто процес планування і цілеспрямованості шкільної освіти у Великій Британії. Акцентовано увагу на таких особливостях діяльності британських навчально-виховних закладів, як співпраця шкільного колективу, батьків і громадськості, побудова навчальних планів, впровадження і реалізація інноваційних проєктів.

Ключові слова: планування, цілеспрямованість, навчальний план, інновації, стандарт освіти.

Ірина ПОСТОЛЕНКО Планирование и целенаправленность педагогического процесса в школах Великобритании

В статье рассмотрен процесс планирования и целенаправленности школьного образования в Великобритании. Акцентировано внимание на таких особенностях деятельности британских учебных заведений, как сотрудничество школьного коллектива, родителей и общественности, создание учебных планов, внедрение и реализация инновационных проєктов.

Ключевые слова: планирование, целенаправленность, учебный план, инновации, стандарт образования.

Iryna POSTOLENKO Planning and purposeful tendency of pedagogical process in Great Britain

The article analyzes the process of planning and purposeful tendency in school education in Great Britain. Such peculiarities of British schools activities are emphasized: cooperation of school staff, parents and community; making school schedule; providing and realization of innovative projects.

Keywords: planning, purposeful tendency, school schedule, innovations, standard of education.